

Sandra Sterle

Aktivizam i performans u Splitu

Kako probuditi grad pod anestezijom, grad koji je već jedno dulje vrijeme ućahuren u svojoj samodovoljnosti? Kako upozoriti stanovnike Splita da "najlipši grad na svitu" pokazuje sve više simptoma izoliranosti, duhovnog siromaštva, ozbiljnog narušavanja okoliša, primitivizma i homofobije? Kako pristupiti prezentaciji umjetnosti i iskrenom dijalogu s građanima koji svakim danom u tranzicijskim igrama rapidno gube identitet, zdravlje, tvornice, vrijeme, novac i kulturu? Zauzvrat dobivaju masovni turizam, jeftinu glazbu i sapunice. Prosječni se građanin miri sa situacijom i jedino što (misli da) mu preostaje jest priskrbiti sebi što veću materijalnu dobit sa što manje rada.

Specifičnost performansa, akcije ili hepeninga kao umjetničke forme čini, među ostalim i brzi utjecaj na publiku i širu društvenu zajednicu. Publiku se nastoji dovesti u stanje povišene svijesti gdje su osjetila nadražena, a proces razmišljanja ubrzan tako da se stvaraju nove relacije sa stvarnošću, sa sada i ovdje. U prošlom stoljeću komunikacija je postala umjetnički materijal, a u novom stoljeću sveprisutnim kontek-

Zanimljiv je način na koji se umjetnički aktivizam u Splitu prozeo s ulicom, kako se jezik ulice i subkulturnih skupina modificirao i postao u nekim slučajevima visokoestetiziran i konceptualno promišljen (kao npr. u slučaju Torcide i Žutog Peristila).

stom novih medija dodatno se razmrvila u odnosu na autorstvo i original. Nematerijalnost se stopila s komunikacijskom referentnošću. Broj mogućih citata, parafraza, reizvedbi, omaža, augmentiranih petlji, politički angažiranih umjetničkih "spinova" i novih raskrižja privatnih horizonata u javnom okruženju ubrzao se do trenutne reakcije na dnevne političke činjenice. Više kao da nije potrebno čekati da bi se dobila umjetnička distanca. Anuliranje prostora medijskom dinamikom telepristutnosti vjerojatno je rezultiralo i poništavanjem potrebe za objektivnošću distance koja je još do nedavno imala primat. Sada je potreba za vremenskom distancom znak slabosti, sporosti i nepotrebnog čekanja nečega što će u novoj genealogiji brzine – kad dođe očekivani trenutak – zapravo biti mrtvo i nezanimljivo. Stoga i politički angažirana umjetnička reakcija zahtijeva odbacivanje materijala koji opterećuju brzinu reakcije umjetničkog agensa. Same političke i medijske činjenice kao dio umjetničkog rada često su kombinirane s poviješću umjetnosti, osobnom ili kolektivnom poviješću, s prirodom medija u kojem se pojavljuju, ali i s cjelokupnim kontekstualnim spektrom trenutnog nastanka (lokalnim i globalnim socijalnim i političkim kontekstom, arhitekturom, komparacijom nacionalnih kultura, jezikom prezentacije, umjetničkim sustavima koji određuju recepciju samog umjetničkog izraza).

Mučnina, Sandra Sterle

Nakon desetljeća provedenog u Amsterdamu, studija u Düsseldorfu i rada na projektima u Europi i Americi, došla sam živjeti u Split. Neposredno prije toga, u radu *go_HOME* iz 2001. godine u suradnji s Danicom Dakić, koja djeluje u Sarajevu i Düsseldorfu, bavila sam se pitanjima rata, globalizacije i distribucije kapitala, migracije i kulturalnog identiteta, transnacionalnih oblika dijaspore, kao i pridavanja novog značenja pojmu zajednice. U projektu *go_HOME* umjetnici iz bivše Jugoslavije koristili su stvarni prostor svojih prebivališta i virtualni dom interneta (koji je poslužio kao mjesto video i fotografskih eksperimenata, prekooceanskih tekstova, recepata, kao kalen-

dar dogadjanja i kao *chat room*), kako bi definirali dijalektički odnos pojmova "dom" i "drugdje", i ujedno porozan koncept identiteta osjetljivog na višestruke ekstenzije/proširenja. Projekt je također uključivao brojne direktne prijenose putem interneta (*live web cast*) seminara začelih kao okupljanja za stolom u New Yorku (Location 1) i s druge strane – u Zagrebu (MAMA), Beogradu (B92), Sarajevu i Ljubljani na koja su bili pozivani lokalni i internacionalni profesionalci s područja umjetnosti i arhitekture, kao i predstavnici službi imigracijskih organizacija. Razmatrana je nestabilnost koncepta identiteta i šire – nestabilnost čvrstog koncepta doma, koji može biti shva-

Sada je potreba za vremenskom distancom znak slabosti, sporosti i nepotrebnog čekanja nečega što će u novoj genealogiji brzine – kad dođe očekivani trenutak – zapravo biti mrtvo i nezanimljivo. Stoga i politički angažirana umjetnička reakcija zahtijeva odbacivanje materijala koji opterećuju brzinu reakcije umjetničkog agensa.

Političari ne vide i ne čuju, Buga Cvjetanović, Katrin Novaković, Arijana Lekić-Fridrih, Albert Kazi, Igor Dropuljić i Jure Cukar

čen kao proces njegovanja veza s više mjesta odjednom, iznalaženja novih geografskih matrica i odustajanja od apsolutističkih obrazaca državljanstva. Forma umjetnosti u javnom prostoru kojom smo se bavile u projektu je diskurzivna, pretpostavljena je interaktivnost s publikom i među različitim društvenim skupinama. Razbija se restriktivno određenje umjetnosti, umjetnika i gledateljstva, subjektivnosti i zajedništva poticanjem razvoja kritičkog dijaloga koji infiltrira i uznemiruje dominantnu kulturu što počiva na stereotipima identiteta i suženih predodžbi mjesta. Kao takva, paradigma javna umjetnost održava socijalnu svijest, obnovljenu nužnost djelovanja i preuzimanja odgovornosti.

Od 2003. godine predajem kolegij "Novi mediji" na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Splitu. Kroz kolegij sam nastojala otvoriti neke zanimljive horizonte u umjetnosti novih medija, a mnogi su se mladi umjetnici formirali upravo kroz radove i vježbe iz tog kolegija. Od tada počinje i moja interakcija s gradom Splitom, čija me živost i neposrednost fascinira, a inertnost i "dišpet" bacaju u očaj. Nakon mojih multimedijalnih, performerskih, geografskih i video radova izvedenih od 1991. do 2003. godine, koji su se uglavnom sadržajno referirali na odnos globalno-lokalno, dolaskom u Split sve me više zanima isključivo mogućnost akcije i promjene u lokalnim razmjerima. Pružila mi se jedinstvena prilika da kroz angažman na

UMAS-u u Splitu te kroz bolonjski proces u okviru Odsjeka za film i video 2006. godine osmislim kolegij "Performans i video", u kojem studenti radom i istraživanjem dovode u vezu performativno i reproduktivno. Praksa sa studentima na tom kolegiju postala mi je veliki izazov s obzirom na ogromnu količinu energije i potencijala mladih splitskih kreativaca. Činjenica je da na likovnim akademijama kod nas ne postoje praktični kolegiji iz područja performansa, a mladi umjetnici iz dana u dan pokazuju da se i u tom smjeru žele obrazovati i izražavati. U okviru kolegija "Performans i video" nastali su u nekoliko posljednjih godina zanimljivi studentski radovi koji se u formalnim realizacijama i sadržajima dodiruju najrazličitijih tema. Uglavnom se kritički odnose prema gradu, vlastitom identitetu, autoritetu i dominantnim suvremenim izrazima u likovnoj umjetnosti. Performansi obuhvaćaju dokumentiranje javnih intervencija, koncept, socijalnu plastiku, medijski performans, istraživanje vlastite osobnosti i identiteta. Zanimljivo je da studenti stvaraju i hibridne forme između performansa i kazališta, filma, interneta, medijskog aktivizma i prezentiraju ih na razne načine. Čini se da sami otkrivaju kako umjetnost performansa obitava na raskrižju disciplina, što kolegij čini otvorenim, eksperimentalnim i provokativnim. Najbolji su primjeri radovi *Diverzija na spomenik* studenta treće godine te *Političari ne čuju i ne vide*, grupe studenata prve godine (vidi opise dalje u tekstu).¹

DOPUST i Video Vortex

U Splitu je u travnju 2008. godine pokrenut festival proširenog performansa pod nazivom DOPUST. Tadašnji student UMAS-a Marko Marković napravio je prve korake, ja sam se uključila kao programska savjetnica i organizatorica prezentacije umjetnika, a pridružili su se i mnogi drugi umjetnici i studenti. Festival je zamišljen kao susret umjetnika, performer, eksperimentatora, DJ-eva, VJ-eva, teoretičara, profesora i studenata koji u spontanoj i improviziranoj atmosferi (festival je bio simbolički materijalno potpomognut) predstavljaju, reagiraju, aktiviraju, "performiraju". Prva tri DOPUST-a održala su se u Splitu, u prostorima Akvarija na Bačvicama, UMAS-a, Kinoteke "Zlatna vrata" i u samom gradskom tkivu, a četvrti (13.-21. svibnja 2011.) istovremeno u Zagrebu, Rijeci i Dubrovniku.

Prvi festival (7.-15. travnja 2008.) pod nazivom *Ridikul* nastojao je povezati energiju lokalnih kreativaca s onom umjetnika koji su se etablirali kroz forme performansa, akcije, hepeninga. Ante Kuštre je na gitari oblijepljenoj novinskim člancima zasvirao jugoslavensku i hrvatsku himnu pri čemu je mijenjao majice s natpisima (npr. ponosni Hrvat) koji se tiču položaja umjetnika u društvu i svijetu. Nakon toga "raspalio" je gitarom o pod koja se razletjela po prostoru, skupio komade te ih zalio benzinom i zapalio, a njegov je kolega uz plamen zasvirao *Highway to Hell* à la Jimmy Hendrix. Iako njegov performans *Večera s voljenima* nije imao snažnu aktivističku komponentu, važno je spomenuti i sudjelovanje Hrvoja Cokarića,² koji je nedavno pokrenuo peticiju za podršku inovativnom i razvojnom kazalištu i drugim izvedbenim umjetnostima na sceni Amfiteatra Doma mladih u Splitu (<http://teatar.hr/76609/peticija-za-konacno-dovrsenje-centra-za-nezavisnu-kulturu-u-splitu/>). Igor Grubić je akcijom *Male lekcije citata* na DOPUST-u u javnom prostoru ispitivao odnose između crkve, kapitala, nacionalizma i vjere. Na spomenike hrvatskih velikana postavljao je provokativne natpise upozoravajući na društvene nepravilnosti. Grguru Ninskom objesio je oko vrata citat Johna Heywooda "Što si bliže crkvi to si dalje od boga", objesio je i citat Karla Marxa "Posljednji kapitalist kojeg ćemo objesiti bit će onaj koji nam je prodao uže", Emanuelu Vidoviću dodijelio je Vladimira Majakovskog s citatom "Razbijamo u komade mit o apolitičnosti umjetnosti", a citat Lava Tolstoja "Do-

Ivo Sanader - heroj, a ne premijer, Siniša Labrović

Kupujmo hrvatsko!, Božidar Katić

moljublje opravdava pripremu velikog broja ubojica" pripao je Marku Maruliću. Također, ispred crkve svetog Duje prodavao je knjige *Marx za početnike* i *Lenjin za početnike* s cijenom od 1000 kn referirajući se na utjecaj crkve u kapitalizmu i tranzicijskom društvu. Siniša Labrović velikim je crnim slovima na pročelju Akvarija na Bačvicama ispisao tekst *Ivo Sanader - heroj a ne premijer* referirajući se na demagogiju herojstva. Naime, Sanader je tada bio premijer i desno orijentiranoj javnosti se činio normalnim političarem, dapače mnogi su ga smatrali herojem tranzicije. Božidar Katić je svojim radom *Kupujmo hrvatsko!* aludirao na prodaju hrvatske zemlje upozoravajući

na nedostatak svijesti o iskorištavanju hrvatskih dobara te postojanje mita i korupcije u državnim strukturama. Nakon teksta kojega je izgovorio odjeven u fino odijelo, ali bosih nogu, Katić je licitirao hrvatski grb složen u obliku kocaka izrađenih od raznih materijala (kamen, zemlja, metal, drvo). Prodavajući Hrvatsku komad po komad završio je izvedbu s novcem u džepu. Marko Marković, tada student koji se zbog studija preselio iz Osijeka u Split gdje se susreo s egzistencijalnim pitanjima, u radu se orijentirao na kritičko promišljanje socijalne, egzistencijalne i etičke pozicije suvremenog umjetnika. Izveo je performans *Eksponat* u okviru kojega je na zidu ispisao "Ovim radom izlažem sebe kako bih zaradio novac koji mi je potreban za životne troškove i neplaćene račune.", a nakon toga je ispred natpisa postavio stol i stolicu. Zainteresiranima je ponudio desetak plaćenih poslova koje je stvarno pronašao, a publika koju su većinom činili umjetnici pristupala je i informirala se o mogućnostima zaposlenja. Ja sam na festivalu izvela performans pod nazivom *Mučnina* u kojem pokušavam namjerno izazvati povraćanje uz glazbenu podlogu pjesme *Dalmatinac nosi lancić oko vrata*. Antologijska pjesma Miše Kovača simbolizira nepokolebljivo naslijeđe patrijarhalne kulture dalmatinske provincije, sadržane u formuli svetosti i neraskidivosti "krvi i tla". Činom javnog izražavanja mučnine i nemoći pred opresivnim društvenim normama, konstituiram se kao pobunjeni subjekt. Pritom umjesto verbalnog iskaza koristim jednostavne i primitivne simbole kao jedini jezik koji ta ista većina može razumjeti. Rad je polarizirao publiku i izazvao brojne medijske reakcije. Performeri na DOPUST-u su uzemirili građane, radikalizirali scenu i isprovocirali novinare.³

DOPUST se uz novu temu sličnom energijom nastavio održavati od 20. do 26. travnja 2009. godine. Konceptcija drugog po redu festivala fokusirala se na moguća značenja same riječi "dopust" te načine i kontekste u kojima je interpretiraju pojedini autori. Je li to razdoblje koje dolazi nakon određenog vremena rada, aktivnosti ili djelovanja? Na dopustu se čovjek obično opušta i odmara nakon dužeg razdoblja umaranja. Što bi, nadalje, bilo opuštanje unutar kulturno-umjetničkog konteksta? Je li kulturno-umjetnički projekt umor pa time i rad, ili odmor te ne pripada domeni rada? Što sebi i drugima dopuštamo, a što

ne dopuštamo – bilo u privatnom ili javnom životu, bilo u radu? Tema je poslužila kao provokacija za najrazličitija tumačenja ili otvaranje novih značenja. Još uvijek u gerilskim uvjetima, performansi su se nizali uglavnom u prostoru Akvarija na Bačvicama, MKC-u, javnom gradskom prostoru, a među domaćim i stranim umjetnicima koji su sudjelovali na festivalu neki su predstavili svoj rad i predavanjima na UMAS-u, a neki su držali i kratke radionice.⁴ Otvorenje drugog po redu DOPUST-a startalo je s Jusufom Hadžifeževićem, sarajevskim umjetnikom koji čitav niz godina djeluje internacionalno. U Splitu je izveo performans pod nazivom *Charlama Depot* kroz koji ponovo proživljavam apsurdne i strahote rata u Bosni, ali i ponavljajuće sramotnih činova iz povijesti ljudskog roda. Na početku izvedbe, Hadžifežević je na štafelaj pričvrstio fotografiju obitelji i prijatelja od kojih su neki preminuli, a potom je s udaljenosti od nekoliko metara likove gađao strelicama. Nakon što je pogodio većinu likova, izveo je druge dijelove performansa: nošenje štafelaja kao križa, konstruiranje kukastog križa od tjesta koji potom prži dok ga pomoćnica šiša i brije na čelavo uz taktove pjesme *Lili Marleen*. Redaju se nove upečatljive slike: nacistički pozdrav uz prethodno ispijanje Coca-Cole, uniformiranje u bijeloj majici, crnoj kapi sa simbolom američkog bejzbolnog tima, u kompleksnom performansu u kojem dominira kritika korporacija i konzumerizma. Performans *Namjere* Saše Stojanovića i Božidara Mandića iz Porodice bistrh potoka, ukazuje na neophodnost afirmacije individualne kulture i nepripadanja mentalnim kolektivitetima spektakla i zabave koji potiskuju svaku potrebu za pravom promjenom. U performansu jednostavnog zamotavanja i odmotavanja konopom Stojanović i Mandić prate ritam, energiju i logiku ljudske komunikacije. Mandić i njegova kazališna komuna Porodica bistrh potoka, koja živi na planini Rudnik u centralnoj Srbiji, zasnivaju princip rada na trenutnoj ekspresiji i prenošenju iskustva komune na scenu. Njihova filozofija temelji se na povratku zemlji i prirodi pa su i njihove izvedbe jednostavne geste koje ukidaju granice između života i umjetnosti.

Milan Brkić je izašao pred okupljene držeći kutiju s natpisom "Split" koja je trenutak potom završila na podu, zgužvana, kao posljedica umjetnikova skoka. Milan Brkić je uz Rina Efendića i Borisa Šituma član udruge Kvart koja dje-

MOZAK 1000 €
OKO 275 €
BUBREG 280 €
JETRA 650 €
UDOVI 430 €
UHO 180 €
PLUĆA 520 €
SRCE 750 €
ŽELUDAC 400 €
KOŽA 300 €

CJENIK

Milan Brkić - 091 131 62 44

Kalendar, Kvart

luje od 2006. godine u prostoru gradskog kotara Trstenik, Split, a okuplja umjetnike iz najužeg životnog okruženja te priređuje izložbe i projekte na raznim lokacijama. Koriste suvremenu umjetnost kao mogućnost promišljanja i komentiranja vlastite stvarnosti, a jedna od akcija koju su izveli u suradnji s HULU-om kroz 2011. godinu je organizacija projekta *Kalendar* s različitim mjesečnim motivima.⁵ *Kalendar* je tiskan kao jumbo plakat, a zanimljivo je da se nalazi uz cestu na putu do mjesta Cista Provo (rodno mjesto, selo Borisa Šituma) te na taj način ruralno okružje priključuje "gradskome" promišljanju o suvremenoj kulturi. Milan Brkić je u tom kontekstu tržišno pozicionirao ljudsko tijelo i smjestio ga na jumbo plakat: mozak za tisuću eura, uho po 180, koža 300, bubrež 280, srce 750 eura... i tako redom. Bizaran, ali vrlo aktualan cjenik trgovačke anatomije Brkić objašnjava suvremenim mentalitetom koji čovjeka pretvara u robu koja se kupuje u trgovini pa onaj koji ima novca može kupiti potrebne organe, dok humanizam što propaga donorske kartice pomalo pada u drugi plan.

Treći⁶ po redu DOPUST (29. lipnja - 2. srpnja 2010.) počeo je s hepeningom *Triglav na Jadranskom moru* na plaži Bačvice, gdje su se uz pomoć djece pijeskom do glava zatrpali Nemanja Cvijanović, Marko Marković i Milijana Babić. Performans provokacijom simboličkog spajanja

dijelova nekad iste države ukazuje na elemente nostalgije, koji su nepotrebno opterećeni političkim značenjima u "novom" hrvatskom društvu. Dalibor Martinis je uz pomoć dvadesetak volontera na Peristilu rekreirao situaciju s fotografije koja prikazuje spavajuća tijela kineskih radnikamigranata. Boris Kadin je sa svojim suradnicima izveo glazbeni performans *EU PIONIR* koji uspostavlja korelaciju između ulaska Hrvatske u EU, nacionalne memorije kolektivnog identiteta, tereta povijesti jednog naroda, aplikacijskih formulara i standarda produkcije umjetničkih djela unutar i izvan EU. Narativna struktura izvedena je u obliku koncerta, tj. *partyja* na kojem Kadin pjeva odjeven u pionirski *outfit* – kapa i žuta marama.⁷

U svibnju 2009. godine u Splitu se održala i konferencija Video Vortex⁸ u organizaciji Dana Okija i Odsjeka za film i video pri UMAS-u, u suradnji s udrugom Platforma 9,81, koju vode Miranda Veljačić i Dinko Peračić te Institute for Network Cultures u Amsterdamu kojega je predstavljao Geert Lovink. Uključivala je performanse, projekcije filmova, radionice i međunarodnu izložbu na kojoj su uz poznate internacionalne umjetnike izlagali i studenti. Izlaganja su se kretala oko pojma videoumjetnosti, web-estetike, politike pokretne slike, otvorene baze podataka kao sustava, socijalnog filma, teorije medija, interaktivne narativnosti i videonarativnosti na webu. Ova konferencija

Nepoznati je autor dan nakon pobjede Željka Keruma u utrci za mjesto gradonačelnika Splita spomenik Marku Maruliću presvukao u najlonske vrećice trgovačkog lanca Željka Keruma. Iako spomenik nije oštećen, ova je intervencija u novinama nazvana pokretom otpora ili diverzijom na spomenik.

bila je važna za lokalne umjetnike i aktiviste, ali i akademsku zajednicu u cjelini jer je nastojala staviti u kontekst globalna pitanja oko medijski posredovanog društva, aktivizma i umjetničkih tendencija u novim medijima.

Žute vrećice

Na drugom DOPUST-u performansom *Nova staza do vodopada* osvrnula sam se na gradonačelničku kampanju Željka Keruma. Ne vjerujući da bi građani Splita mogli prihvatiti razvoj grada kakav predlaže Željko Kerum, koncipirala sam performans oko ideje "ogoljavanja". U prostoru Akvarija naga sam se spustila stepenicama noseći u rukama plastične žute vrećice s natpisom Kerum gradonačelnik. Vrećice su bile dio tadašnje predizborne kampanje trgovačkog poduzetnika Željka Keruma, koja je do srži ogolila stanje demokracije kod nas gdje se pobjednički politički programi u konačnici svode na krajnji populizam bez sadržaja, serviran u jeftinoj vrećici u supermarketu. U performansu te vrećice doslovno ispunjavam sadržajem (knjigama), preuzimajući sredstvo političke kampanje kao umjetničko sredstvo suprotstavljanja politici koja umjetnosti i kulturi sustavno oduzima društvenu vrijednost. Medijske su reakcije još jednom potvrdile da društvu nije skandalozna takva politika, nego naga žensko tijelo koje se opet konstruira kao zazorni element koji ugrožava postojeći poredak.

Zanimljivo je da Kerumove žute vrećice postaju lajtmotiv koji preuzima glas ulice. Nepoznati je autor dan nakon pobjede Željka Keruma u utrci za mjesto gradonačelnika Splita spomenik Marku Maruliću presvukao u iste najlonske vrećice trgovačkog lanca Željka Keruma. Iako spomenik nije oštećen, ova je intervencija u novinama nazvana pokretom otpora ili diverzijom na spomenik, primjerice naslovi nekih novinskih članaka glasili su: "Diverzija na spomenik: jutro nakon Kerumove pobjede Marulić 'obu-

Bez naziva, nepoznati autor

Žuti Peristil, Torcida

kao' žute kese", "Akcija spomenik: Spiderman uhvaćen kako oblači Marulića u Kerumove kese", "Pokret otpora: Marulić osvanuo oblijepljen Kerumovim kesicama". Naknadno se doznaje da je rad izvela udruga za zaštitu okoliša "Barbarinac", te njeni članovi Lovre Grčić, Marijo Bašić i Tonći Gačina (tada student UMAS-a), koji se već niz godina bave idejom ostvarenja ideje o životu u sredini koja nije ugrožena pokušajem kapitala da pojede zdravlje planete Zemlje. Do sada su se najagilnije angažirali oko zagađenja azbestom u Vranjicu i situacije u Kaštelanskom zaljevu.

Prosvjed na Marjanu kod "Prve vode", Inicijativa za Marjan

Nakon toga, 19. studenoga 2009. godine, Torcida se buni protiv gradonačelnika Keruma i njegove "klike" koju želi postaviti u nadzorni odbor Hajduka te performansom *Žuti Peristil* upozorava na nezakonitost tog čina. Upravo kada je na sjednici Gradskog vijeća Kerum trebao postati i službeni predstavnik Grada u Hajduku, splitski Peristil osvanuo je prekriven ogromnom žutom vrećom na kojoj je pisalo KODEKS, a iskorišten je isti logotip koji se inače nalazi na žutim Kerumovim vrećicama. Torcida je ovom akcijom Kerumu pokazala da misli ozbiljno. Nakon umjetničkih intervencija na Peristilu – *Crvenog Peristila* iz 1968. godine, *Zelenog Peristila* Ante Kuštre iz 1989. godine pa *Crnog Peristila* Igora Grubića iz 1998. godine, koji je nastao kao podsjetnik na *Crveni Peristil*, ali je nosio i jaku političku poruku usmjerenu prema tadašnjem političkom establišmentu, dogodio se i torcidaški obračun s Kerumom na Peristilu. Igor Grubić je uz svoj crni krug na Peristilu ispisao: "Peristil poput magičnog ogledala odražava stanje društvene svijesti". Stanje svijesti u recentnom slučaju sadržano je u konzumerističkom simbolu plastične žute vrećice.

Studenti prve godine filma i videa, Buga Cvjetanović,

Katrin Novaković, Arijana Lekić-Fridrih, Albert Kazi, Igor Dropuljić i Jure Cukar, 20. rujna 2010. godine u okviru kolegija "Performans i video" izveli su performans ispred zgrade Banovine i nazvali ga *Političari ne vide i ne čuju*. Pred Banovinom su samo šutjeli, a preko očiju su zavezali kravate. Namjera im je bila poslati poruku o odnosu politike prema problemima mladih i općenito stanju u društvu. Zapravo, to nije samo stav studenata koji su tog dana zavezali oči pred splitskom Banovinom, već svih onih koji raspravljaju o tome u gradskim autobusima i na ulicama. Tijekom performansa studenata splitski gradonačelnik Jure Šundov nasrnuo je na studentskog snimatelja i razbio mu kameru. Kamera, međutim, nije bila ugašena pa su tamna strana i bijes splitskog gradonačelnika ostali zabilježeni. Šundov je nasilno uništio dio kamere (točnije njezin *display*) i u tom trenutku izvršio nasilje ne samo prema studentima koji su izvodili performans već prema samim medijima koji su se od tog trenutka mogli poistovjetiti sa studentima. Mediji su u velikom broju prenijeli i vizualno potkrijepili ovu vijest.

Nakon svima poznatih prepucavanja s HNK-om u Splitu oko postavljenja novoga ravnatelja te slučaja Galerije

Vox populi, Ana Kuzmanić

umjetnina, početkom 2011. godine oglasila se i Inicijativa za Marjan, građanska inicijativa koja je dosad organizirala niz prosvjednih skupova i koja se bori za zaštitu područja Park šume Marjan u Splitu. Kako je zadnjih godina izgradnjom i promjenom planova počelo primjetno ugrožavanje zaštićenih područja šume, Jurica Pavičić u svojim je tekstovima u *Jutarnjem listu* redovito izvještavao i dijagnosticirao probleme vezane uz Marjan. Grupa građana odlučila je žustro reagirati i organizirala protest vezan sa situaciju koja se upravo događala sa slučajem "Prva voda". Na plaži kod "Prve vode" po nekim procjenama okupilo se oko pet tisuća građana u želji da poruče kako ne daju Marjan u ruke Željku Kerumu i njegovoj supruzi Fani Horvat. Kerum je, naime, kao gradonačelnik donio odluku da tvrtka Latebra, koju je osnovala Fani Horvat, može provesti urbanističko-arhitektonski natječaj za uređenje plaže i izgradnju ugostiteljskog objekta. Duška Boban pokrenula je na Facebooku inicijativu za okupljanje kod "Prve vode", čemu su se pridružili Društvo Marjan i Građanska inicijativa Split. Tajnik Društva Marjan, Srđan Marinić ukazao je na mnoge splitske arhitekta i urbaniste koji svojim makinacijama pogoduju investitorima te najavio kako će Društvo Marjan i dalje nastojati da se obustavi gradnja na Marjanu koja je suprotna zakonu o zaštićenju šuma. Tamara Visković iz Multimedijskog kulturnog centra organizirala je zanimljivu javnu izložbu s fotografijama u okviru koje su građani bili pozvani da prilože fotografije iz obiteljskih albuma s motivom Marjana. Ideja je

bila učiniti vidljivom osobnu povijest Marjana, onu koju generacije Splitskana stvaraju svojim svakodnevnim aktivnostima i koja, ako se i ne vidi u dokumentima, kartama i dijagramima, postoji kao konstanta u kolektivnoj memoriji i identitetu građana Splita. Odazvao se velik broj ljudi te je kroz izložbu kanalizirana pozitivna energija i pokrenute su nove inicijative protiv Kerumovog načina vođenja grada koji se svodi na uzurpaciju i obezvrjeđivanje praktično svih njegovih resursa – prirodnih, društvenih, kulturnih.

Zanimljivo je da je u predvorju MKC-a iste večeri bio postavljen rad Ane Kuzmanić indikativnog naslova *Vox populi* koji se koristi javnim prostorom trga na koji se, po uzoru na tzv. "speakers' corner" londonskih parkova, locira govorničko mjesto s ozvučenjem nudeći posjetiteljima izložbe, kao i slučajnim prolaznicima da doprinesu nastanku umjetničkog djela svojim govorničkim iskazom. Poziv na javno iznošenje vlastitog mišljenja producira međutim tek iritirajuću buku, informacija je izgubljena u mediju, tehnološki transformirana u neartikulirani komunikacijski šum. Sudjelovanje publike u radu kao krajnji rezultat za prisutne producira neurotično psihološko okruženje, a za govornike znači tek izražavanje ludičke potrebe da čuju vlastiti glas. Umjetnica time komentira pojam slobode govora pitajući se je li riječ o aksiomu demokracije ili o ispraznom mitu, neselektivnom mehanizmu koji propušta sve, a danas se uglavnom temelji na posjedovanju instrumenata prijenosa (mikrofona, kamera, megafona...) zdušno pripomažući kreiranju zblje od bezidejnih govora i tiranije glasnih.

Vrag nosi Pradu, mi nosimo Uzor

Trenuci fuziranja umjetnika i intelektualaca s obespravljenim radnicima i zajednicama građana događaju se u akcijama koje naglašavaju umjetnost kao područje rada, sukoba i zabave, mjesto rješavanja proturječnosti kapitala i eksploatacije i mjesto preklapanja globalnog i lokalnog. U splitskom klubu Hemingway 27. travnja 2011. godine održana je modna revija u sklopu humanitarne akcije *Žena ženi Uzor*, a koju su nosile novinarki gotovo svih splitskih redakcija, solidarizirajući se s radnicama posrnutule splitske tekstilne tvrtke Uzor. Dvadesetak novinarki pokazale su što su u toj modnoj kući naručile i – platle.

Vrag nosi Pradu, mi nosimo Uzor, Eda Vujević

Performans u stilu modne revije pod nazivom *Vrag nosi Pradu, mi nosimo Uzor*, krenuo je iz Slobodne Dalmacije, a u modni i humanitarni projekat uobličila ga je urednica kulturne rubrike te novinske kuće, Eda Vujević. Cilj je bio pokazati solidarnost sa 105 radnica Uzora. Brojne Splitskanke i poneki Splitsčanin kupili su poneki komad odjeće u Uzoru te tako izrazili stav da radnicama ne treba milostinja, nego – rad, posao i zaslužena plaća. Zanimljivo je da se i umjetnici referiraju na problem nestajanja tvrtke Uzor. Na primjer, video performans *Match Point* Borisa Šituma problematizira menadžera tvrtke i poznatog hrvatskog tenisača Bruna Orešara koji je tijekom privatizacije postao vlasnik Uzora, da bi na kraju bio završio u stečaju prema dobro poznatom scenariju. Šitum s vrha zgrade Uzora teniskim reketom udara lopticu s logom Uzora i gađa slučajne prolaznike i radnice Uzora, podsjećajući ih tako na naše svakodnevne tranzicijske probleme, a rad je prikazan na ovogodišnjem DOPUST-u (2011.).

U organizaciji lokalne udruge za rodnu ravnopravnost Domine i uz sudjelovanje udruga Iskorak i Kontra 11. lipnja 2011. godine održan je prvi Split Pride. U mnogo čemu to je povijesni događaj za grad i njegove stanovnike. Studentica UMAS-a Tamara Bilankov od samog je početka bila uključena u proces nastajanja Split Pridea. Zajedno s Arijanom Lekić-Fridrih u jednostavnom performansu podigla je simbolično zastavu Split Pridea na splitskoj Pjaci, kako bi se referirala na zabranu podizanja zastave od strane grada. Dobro je poznato kako je skup od oko četiri stotine osoba iz Splita, ostatka Hrvatske i zema-

Match Point, Boris Šitum

Svoje homofobne komentare možete ostaviti ovdje, Tomislav Ladišić

Revoltiran stalnim homofobnim komentarima koje je slušao gdje god da se nalazio, Tomislav Ladišić dizajnirao je naljepnice na kojima piše "SVOJE HOMOFOBNE KOMENTARE MOŽETE OSTAVITI OVDJE", a koje je lijepio po svim kantama za smeće u splitskoj staroj gradskoj jezgri.

Ija regija, protekao u atmosferi visoke tenzije, neprestano na rubu prekida zbog agresivne i primitivne grupe ljudi na splitskoj Rivi koja se protivila povorci. Tomislav Ladišić, student druge godine Umjetničke akademije u Splitu, Odsjeka za film i video, snimio je dokumentarni film koji na široko dokumentira događaje oko Split Pridea. Ladišić je prvobitno za kolegij "Performans i video" snimio izvo-

Dosta, Gildo Bavčević

denje svoje gerilske akcije uoči Split Pridea. Revoltiran stalnim homofobnim komentarima koje je slušao gdje god da se nalazio, dizajnirao je naljepnice na kojima piše "SVOJE HOMOFOBNE KOMENTARE MOŽETE OSTAVITI OVDJE", a koje je lijepio po svim kantama za smeće u splitskoj gradskoj jezgri. Predložila sam mu da snimi i sam Split Pride te tako napravi kratki dokumentarac koji bi ukomponirao u snimku ulične akcije. Na kraju je film zapravo osobnog karaktera, prati Ladišića u svim situacijama gdje se od početka kao autor skriva iza kamere i na taj način pobijedio strah. Na neki je način ovaj film njegov *coming out*.

Građani širom svijeta bili su pozvani da izađu na ulice 15. listopada 2011. godine da bi izrazili ogorčenje zato što su naša prava ugrožena savezom između političara i velikih korporacija. Pod sloganom "MI NISMO ROBA U RUKAMA POLITIČARA I BANKARA", tisuće ljudi izašlo je na ulice 15. listopada sa zahtjevom za više participativne demokracije, odbacivanjem korupcije u političkom sustavu te kako bi pokazalo svoje protivljenje mjerama štednje. Student UMAS-a, novoosnovanoga diplomskog studija za film i video te dugogodišnji suorganizator DOPUST-a, Gildo Bavčević izveo je istoimeni performans na ulicama Splita ispisujući vlastitom krvlju na komadu platna riječ - DOSTA.

Dok ga gomila na ulici promatra, već navikla na performerske ekscese, Bavčević daje dio sebe u svrhu protesta ili pokušaja da ublaži osjećaj vlastite ograničenosti djelovanja u društvu.

Zanimljiv je način na koji se umjetnički aktivizam u Splitu prožeo s ulicom, kako se jezik ulice i subkulturnih skupina modificirao i postao u nekim slučajevima visokoestetičan i konceptualno promišljen (kao npr. u slučaju Torcide i *Žutog Peristila*). Čini se da umjetnička scena komunicira s gradom ukazujući na vidljive ožiljke ili latentne traume. Umjetnički aktivizam preuzimaju razne društvene skupine kao legitiman *modus operandi* (i to u zemlji u kojoj aktivni građani predstavljaju prijetnju i nestabilni element društva). Odnos između formiranja performerske scene i aktivizma – bilo da se manifestira u brizi za grad, kulturu, njegove javne površine ili borbe za radnička prava, u Splitu ukazuje na razvijanje društvene svijesti o važnosti djelovanja. Aktivan odnos prema okolini generira promjene u svijesti, a one su preduvjet za sve druge, političke, socijalne, lokalne i globalne. Djelovanje bez kojeg nemaju smisla ni umjetnost ni društvo kao zdrava stvarnost.

Zahvala: Dan Oki, Jasna Gluić, Dragana Modrić, Ivana Bago, Tamara Visković

- Radovi su im osim na UMAS-u i u javnim gradskim prostorima predstavljeni na više skupnih i individualnih prezentacija u Zagrebu i Splitu, kao npr. DOPUST, Galerija Miroslav Krajević: Rezonanca (Sunčica Fradelić, Marko Marković, Mitar Matić, Ivana Resić, Ivana Runjić, Nikša Rušić, Marnel Tomić, Nikša Vukša), Galerija VN: Ljetna Shema (Gildo Bavčević, Martina Bilan, Tihana Mandušić, Ana Opačić), MaxArtFest, Video Vortex, WHW: Start (Tonči Gačina, Tihana Mandušić) itd.
- Cokarić je čitav niz godina aktivan na splitskoj sceni te se osim performansom, bavi i teatro, glazbom i multimedijom. Zajedno s Nelom Sisarić pokrenuo je Xontakt, udruhu koja se bavi alternativnim kazalištem.
- Sudjelovali su još i Milan Brkić, Marijan Crtalić, Alen Čelić, Vlasta Delimar, Zlatan Dumančić, Rino Efendić, Mario Grkinić, Toni Horvatić, Božo Jelinić, Dan Oki, Vanja Pagar, Nataša Pavlov, Ana Peraica, Slaven Sumić, studenti UMAS-a, DJ Gildo, DJ Karet, Loop Junkies/ DJ&VJ, DJ Ogi.
- Sudionici su bili: Laura Garbstiene (Litva), Boris Greiner (Hrvatska), Jusuf Hadžifejzović (BiH), Enver Hadžiomerspahić-Enjo (BiH), Flaka Haliti (Kosovo), Ana Hoffner (Austrija), Kristina Leko (Hrvatska), Simonetta Lux (Italija), Suzana Marjančić (Hrvatska), Toni Meštrović (Hrvatska), Kata Mijatović (Hrvatska), Dan Oki (Hrvatska), Tanja Passoni (Slovenija), Zoran Pavelić (Hrvatska), Porodica bistrinih potoka/Božidar Mandić i Saša Stojanović (Srbija), Reartikulacija (Sebastijan Leban, Staš Klaindist, Lina Rica) (Hrvatska), Duro Toomato & Maca Titic (Nizozemska).
- Zoran Alajbeg, Valentino Bilić Prčić, Boris Cvjetanović, Rino Efendić, Siniša Labrović, Kata Mijatović, Zoran Pavelić, Mateo Perasović, Boris Šitum, Slaven Tolj.

- Na trećem po redu festivalu Dupust neki od sudionika bili su: Mijana Babić, Pasko Burdelez, Nemanja Cvijanović, Alemka Đivoje, Božena Končić Badurina, Dalibor Martinis, Vanja Pagar, Boris Šitum, Marin Tudor te brojni drugi.
- Boris Kadin je inače uz Natashu Kadin član udruge Mavena u Splitu koja se bavi performerskim strategijama i umjetničkim slobodama, a uz to organizira i radionice.
- Video Vortex događao se u Multimedijalnom kulturnom centru i u Kinoteci "Zlatna vrata" u Splitu. Između ostalih sudjelovali su: Perry Bard (New York); Nathalie Bookchin (Los Angeles); Maarten Brinkerink (Amsterdam); Vito Campanelli (Napoli); David Clark (Halifax); Dagan Cohen (Amsterdam); Alejandro Duque (Zürich-Kolumbija); Albert Figurt (Rome); Stefan Heidenreich (Berlin); Jasmina Kallay (Dublin); Sarah Késsene (Gent); Geert Lovink (Amsterdam); Lev Manovich (San Diego); Dalibor Martinis (Zagreb); Tomislav Medak (Zagreb); Petar Milat (Zagreb); Gabriel Menotti (London); Sabine Niederer (Amsterdam); Dan Oki (Split); Ana Peraica (Split); Shelly Silver (New York); Jan Simons (Amsterdam); Amir Soltani (Manchester); Antanas Stancius (Vilnius); Evelin Stermitz (Villach/Ljubljana); David Teh (Bangkok); Vera Tollmann (Berlin); Andreas Treske (Ankara-Njemačka); Saša Vojković (Zagreb); Linda Wallace (Sydney/Amsterdam); Paul Wiersbinski (Frankfurt); Brian Willems (Split); Kuros Yalpani (Munich-Iran/Valentina Rao (Pisa); Emil Zile (Melbourne).